

ТЕРМОДИНАМІКА І КРИСТАЛОХІМІЯ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ У КРИСТАЛАХ IV-VI

Д.М. Фреїк, Л.В. Туровська, В.М. Бойчук, Л.Й. Межиловська,
І.М. Андрійшин

*Кафедра фізики і хімії твердого тіла, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57,
Івано-Франківськ, 76000, Україна, E-mail: freik@pu.if.ua*

Сполуки IV-VI є базовими матеріалами для термоелектричних перетворювачів енергії, що функціонують в області середніх температур, приладів інфрачервоної техніки, інжекційних лазерів для оптичного діапазону. Точкові дефекти та їх комплекси у значній мірі відповідальні за фізико-хімічні властивості матеріалу. На даний час немає єдиної думки щодо природи цих дефектів та їх зарядового стану.

Рівноважні концентрації точкових дефектів у кристалі при двотемпературному відпалі визначали методом термодинамічних потенціалів з умови рівноваги в гетерогенній системі при заданих тиску P і температурі T . На основі отриманої системи рівнянь типу $\pm\mu_{D_i}^s = \mu_i^g$ побудовані залежності холлівської концентрації носіїв заряду та атомних дефектів у PbTe від технологічних факторів двотемпературного відпалу (температури відпалу T , парціального тиску пари компоненту P_{Pb}). При низьких тисках пари телуру отримуємо матеріал n-типу провідності. Зі зростанням P_{Te_2} спостерігаємо зменшення концентрації електронів, термодинамічний n-p-перехід та подальше зростання концентрації дірок. Для області низьких тисків домінуючими дефектами є міжвузлові атоми плюмбуму Pb_i^+ , Pb_i^{2+} . В точці n-p-переходу відбувається перерозподіл в концентраціях домінуючих точкових дефектів, і вже при вищих значеннях P_{Te_2} домінуючими дефектами є катіонні вакансії V_{Pb}^{2-} , V_{Pb}^- . Для нижчих температур відпалу конверсія типу провідності відбувається при менших значеннях парціального тиску телуру.

Аналіз кристалоквазіхімічних рівнянь дозволяє провести розрахунки концентрації точкових дефектів та носіїв струму, а також холлівської концентрації від вмісту телуру. При зростанні концентрації телуру в кристалах спочатку спостерігаємо зменшення концентрації електронів, конверсію провідності з n- на p-тип та подальше зростання концентрації дірок. Також має місце різке зростання концентрації вакансій плюмбуму V_{Pb}^{2-} , V_{Pb}^- . Зі зростанням величини початкового відхилення від стехіометрії на боці Pb точка конверсії провідності із n- на p-тип зміщується на бік більших концентрацій телуру.